

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АПК

УДК 338.431

ВАСІЛЬЄВА Леся Миколаївна

доктор наук з державного управління, професор кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
e-mail: l.m.vas@mail.ru

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

***Анотація.** Оцінено стан інвестиційної діяльності аграрного сектору України. Встановлено основні причини зниження інвестиційної активності в аграрній економіці. Розглянуто критерії привабливості та пріоритетності галузей економіки України. Визначено напрями активізації інвестиційної діяльності на основі формування національної, галузевих, регіональних та інших інвестиційних програм та умов підвищення ефективності використання бюджетних коштів на реалізацію інвестиційних проектів.*

***Ключові слова:** аграрний сектор, інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційна програма, ресурси*

Постановка проблеми. Процес нарощення виробничого потенціалу вимагає проведення ефективної інвестиційної політики. Проте і надалі гострою залишається проблема щодо інвестування розвитку виробництва, технічного переоснащення та реконструкції аграрних підприємств. Поглиблення інвестиційної кризи негативно впливає на розвиток виробництва в країні. Це в свою чергу вимагає ефективного державного регулювання, спрямованого на стимулювання інвестиційної діяльності.

Розвиток інвестиційної політики держави в аграрному секторі є одним із найважливіших індикаторів добробуту національної економіки, який визначає зміну сукупного попиту та у перспективі – обсягу виробленого продукту та рівня зайнятості. Ефективний розвиток сільського господарства в ринкових умовах неможливий без активізації інвестиційного процесу, істотного збільшення обсягу інвестицій, обрання найефективніших джерел фінансування. Інвестиційна політика є складним процесом, що залежить від комплексу різних чинників, які впливають на інвестиційну діяльність у сільському господарстві, що характеризують її стан і перспективи розвитку на рівні регіону. Інакше кажучи, визначають інвестиційний клімат аграрної діяльності в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та прикладних проблем інвестиційного розвитку аграрного сектора присвячені праці вітчизняних вчених, насамперед, І. П. Борейка [1], В. І. Федорака [3], М. А. Хвесика [4], В. С. Шебаніна [5] та інші.

Разом з тим, недостатньо висвітленими залишаються окремі питання, пов'язані з визначенням напрямів активізації інвестиційної діяльності та умов підвищення ефективності використання бюджетних коштів на реалізацію інвестиційних проектів в аграрному секторі.

Метою статті є оцінка стану інвестиційної діяльності аграрного сектору України та визначення напрямів її активізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Встановлено, що основними причинами зниження інвестиційної активності в аграрній економіці були: тривалий економічний спад, зменшення валових національних заощаджень, інфляційні процеси та зниження стійкості національної валюти, структурні деформації грошової маси, скорочення інвестиційних витрат бюджету при зростанні фінансування інвестицій із власних та залучених коштів підприємств, загострення кризи бюджетної системи, збільшення неплатежів, нестійкий фінансовий стан агропідприємств, дестабілізація процесів формування суспільного капіталу, співвідношення між системою відсоткових ставок і рівнем рентабельності реального сектору економіки, стан, коли перевагу надають одержанню доходів на фінансовому ринку, незначне надходження іноземних інвестицій, відсутність державної інвестиційної стратегії, недосконалість законодавства, повільний темп інституціональних реформ тощо.

Активна інвестиційна діяльність в аграрному секторі сприяє збільшенню обсягів сільськогосподарського виробництва, підвищенню прибутковості аграрних підприємств, розширенню їх виробничої діяльності та, як результат, створенню додаткових робочих місць на селі, а також у промислових підприємствах, зростанню рівня задоволення споживчих потреб населення усієї країни й поліпшенню розвитку соціальної сфери села [1]. Найбільше значення для забезпечення інвестиційної привабливості має виконання державою як суб'єкта управління багатьох об'єктивно необхідних та належних тільки їй функцій. У ринкових умовах функціонування економіки механізм державного регулювання інвестиційної політики передбачає систему функцій законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру.

Для підприємств аграрного сектору України однією з головних проблем є залучення інвестиційних та інноваційних ресурсів. У розвиток підприємств аграрного сектору станом на 1 січня 2014 р. вкладено 776,9 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 1,4% загального обсягу іноземних інвестицій в Україну. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, унесених в Україну, на 1 січня 2014 р. склав 57056,4 млн. дол. США, що на 3,2% більше обсягів інвестицій на початок 2013 р. та в розрахунку на одну особу становив 1334,35 дол. США. (табл. 1).

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в економіку України за деякими видами економічної діяльності (на початок року), мільйонів доларів США

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.*
Усього	40053,0	44806,0	50333,9	55296,8	57056,4	45916,0
Аграрний сектор	680,4	730,7	736,3	728,8	776,9	594,1
Промисловість	13212,2	13747,7	15019,1	17174,8	18067,5	14817,1
Будівництво	1272,4	1332,9	1231,0	1459,2	1580,0	1289,9
Торгівля	4381,3	4723,5	5401,3	6140,0	6829,3	6019,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	993,0	1096,0	1145,4	1506,3	1535,3	1144,3
Тимчасове розміщення й організація харчування	489,4	505,3	721,1	822,1	446,5	364,5
Інші види економічної діяльності	19024,3	22669,9	26079,7	27465,6	27820,9	21686,9

* без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, за 2014 рік також без частини зони проведення антитерористичної операції

На початок 2015 р. прямі іноземні інвестиції скоротилися на 20%. Серед причин спаду обсягу залучення прямих іноземних інвестицій в економіку країни на першому місці посідають військові дії на сході України, недовіра до судової системи України, відсутність незмінних правил ведення бізнесу, відсутність інфраструктури для ведення бізнесу тощо.

Однією з головних проблем аграрного сектору економіки України є залучення реальних інвестиційних та інноваційних ресурсів. Крім того, за умов обмеженості внутрішніх ресурсів, найбільш привабливим джерелом матеріально-технічного та фінансового забезпечення підприємств мали б стати зовнішні (іноземні) інвестиції. Проте на сьогодні їх обсяг та рівень ефективності залишаються вкрай недостатніми через наявність цілої низки чинників: нестабільності законодавчої бази, відсутності належного захисту інвесторів та недостатньої прибутковості інвестицій.

Потенційно Україна є інвестиційно привабливою для інвесторів. Інвестиційна привабливість регіонів – це інтегральна характеристика окремих регіонів країни з позиції перспективності розвитку й інвестиційного клімату, рівня розвитку інфраструктури управління, можливостей одержання інвестиційних ресурсів та інших чинників, що істотно впливають на формування прибутковості інвестицій і зменшення інвестиційних ризиків. За критеріями привабливості та пріоритетності галузей економіки України виділяють такі:

- стратегічні галузі, що забезпечують життєдіяльність держави – енергетика, транспорт, машинобудування, наука;
- пріоритетні галузі економіки, що забезпечують продовольчу безпеку держави – сільське господарство, харчова промисловість, торгівля;
- галузі інфраструктури – виробнича та соціальна інфраструктура.

Для інвесторів пріоритетними є галузі та підприємства, які мають високий інноваційний потенціал і здатні забезпечити приріст рентабельності капіталу. Найбільш пріоритетними й одночасно прибутковими сферами агропромислового комплексу країни, у тому числі для іноземного інвестування, є:

- впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур й утримання худоби та птиці;
- відновлення та модернізація на базі нових технологій підприємств переробної та харчової промисловості, а також тих, що займаються заготівлею і зберіганням сільськогосподарської продукції;
- створення потужностей і сировинної бази для виробництва тари й нових пакувальних матеріалів;
- розвиток сільськогосподарського машинобудування і виробництво технологічного обладнання для олієжирової, м'ясо-молочної, борошно-мельнокруп'яної та хлібопекарської промисловості;
- виробництво ефективних хімічних засобів захисту сільськогосподарських рослин і тварин;
- надання виробничих послуг аграрним та іншим агропромисловим підприємствам.

Для формування привабливості АПК необхідна, насамперед, політична стабільність в Україні, а також проведення політики невтручання в господарську діяльність суб'єктів господарювання, яка гарантує надходження додаткових інвестицій. Також, значною проблемою для інвесторів є законодавча система в Україні. Так, зокрема, внаслідок недосконалої судової системи інвестор не завжди може захистити свої інтереси, що шкодить інвестиційному іміджу держави. За даними таблиці 2 проілюструємо обсяг капітальних інвестицій в економіку в тому числі в аграрний сектор.

Капітальні інвестиції за деякими видами економічної діяльності, млн.грн

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.*
Усього	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9
Аграрний сектор	11062,6	16466,0	18883,7	18587,4	18795,7
Промисловість	55384,4	78725,8	91598,4	97574,1	86242,0
Будівництво	29767,0	31990,8	40760,3	40796,2	36056,7
Торгівля	18550,4	24067,9	24531,6	22190,3	20715,7
Фінансова діяльність	5861,5	5972,3	7353,3	6646,8	6214,5
Освіта	1818,4	2090,7	1463,5	1030,5	820,9
Охорона здоров'я	1920,1	2113,2	2707,2	1746,2	1223,9

* без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, за 2014 рік також без частини зони проведення антитерористичної операції

Так, обсяг інвестицій, вкладених в основний капітал аграрних підприємств, за досліджуваний період має тенденцію до зростання – в 1,7 рази у 2014 р. в порівнянні з 2010 р., хоча обсяги вкладень залишаються значно нижчими від потреби. Реально такий обсяг не в змозі забезпечити необхідного розміру коштів для ефективного розвитку аграрного виробництва.

Нині одним із основних та пріоритетних завдань, як розвитку аграрного сектору зокрема, так і розвитку національної економіки взагалі, є поліпшення інвестиційної привабливості економіки з метою залучення якомога більших обсягів інвестицій до національного товаровиробника. Особливо це стосується підприємств аграрного сектору, які терміново потребують інвестицій для формування високотехнологічної матеріально-технічної бази, покликані забезпечити високоефективний рівень аграрного виробництва.

Дані висновки підтримуються дослідженнями В. С. Шебаніна, який наголошує, що аграрний сектор економіки, незважаючи на його пріоритетне значення в національній економіці країни, залишається в найбільш складному становищі. Навіть за рахунок усіх джерел фінансування інвестиційний процес нині не забезпечує не тільки розширеного, а навіть і простого відтворення спожитих у процесі виробничої діяльності основних засобів. За таких умов руйнівні процеси матеріально-ресурсного потенціалу можуть призвести до катастрофічної некерованої ситуації [5].

Відновлення позитивної динаміки інвестицій вимагає радикальних заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості галузі та найшвидшої макроекономічної стабілізації у державі [2].

Виходячи із сучасного стану системи орієнтирів інвестиційного процесу в Україні, в роботі обґрунтовуються такі напрями інвестиційної політики: заохочення приватних капіталовкладень у виробничу сферу та скорочення частки державних; стимулювання інвестицій, спрямованих на створення ресурсозберігаючих технологій; сприяння переміщенню капіталу в наукомісткі галузі; залучення іноземних інвестицій.

Одним із пріоритетів інвестиційної політики країни є збалансування обсягів надходження інвестиційних ресурсів між регіонами. Найбільш активно освоювались капіталовкладення в м. Київ – 30,9%, Дніпропетровській (9,3%) та Київській (8,9%) областях. Разом з тим, в Чернівецькій області частка інвестицій у загальному обсязі становила лише 0,8%.

Для стимулювання припливу інвестицій в економіку, утворення інвестиційно-привабливого середовища й активізації інвестиційної діяльності державі потрібно вдосконалювати структуру аграрної економіки, формувати ринок землі, запроваджувати іпотечне кредитування підприємств АПК, удосконалювати ринкову інфраструктуру аграрного сектору та систему управління й мінімізації ризиків [1].

Ми вважаємо, що потрібні якісні зміни в інвестуванні: ефективне поєднання інвестицій та інновацій. Інвестиції повинні бути інноваційними з одного боку, з іншого – такими, що сприяють прогресивним структурним змінам економіки.

Метою побудови інвестиційно-орієнтованої моделі розвитку АПК на регіональному рівні як фактора забезпечення результативного розвитку відповідно з соціально-економічною стратегією є задіяння всіх наявних важелів, механізмів та інструментів використання інвестиційного потенціалу регіону задля забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці, раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля, соціальної комфортності проживання населення на відповідній території [4].

У складних економічних умовах, що склалися в Україні, потреба в інвестиційних ресурсах на оновлення матеріально-технічної бази постійно зростає. Така ситуація вимагає пошуку нових схем, джерел інвестування та розробки довгострокової програми фінансового забезпечення. З цією метою необхідно забезпечити інвестиційну спрямованість бюджетного планування з можливим поділом бюджету будь-якої області на три частини: поточні витрати, інвестиційний розвиток і залучення коштів населення області до розвитку аграрної сфери регіону на принципово нових засадах [3].

Модернізація вітчизняного аграрного сектору вимагає також ефективної організації науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. В сучасних умовах необхідно, насамперед, прискорити освоєння наукових досягнень в аграрному секторі, так як використання наукової та наукоємної продукції сприяє підвищенню результативності виробництва, продуктивності праці та ефективності функціонування агропромислових та обслуговуючих підприємств. Саме перспективні та наукомісткі технології в істотній мірі допоможуть підвищити конкурентоспроможність вітчизняного аграрного сектору та забезпечити йому гідне місце на світовому аграрному ринку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Активізація інвестиційної діяльності досягатиметься за рахунок концентрації зусиль на пріоритетних напрямках розвитку аграрного сектору на основі формування національної, галузевих, регіональних та інших інвестиційних програм. Особливе значення серед них має Державна інвестиційна програма розвитку АПК в тому числі і аграрного сектору, якою визначено інвестиційні пріоритети на рівні як держави, так і регіонів та враховано зональні організаційно-економічні особливості. Реалізація зазначеної програми спрямована на збереження й модернізацію існуючих та створення нових робочих місць, збільшення зайнятості та підвищення доходів населення, отримання додаткових орендних платежів, активізацію діяльності підприємств та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, розвиток соціальної інфраструктури села, охорону навколишнього середовища тощо.

Підвищити ефективність використання бюджетних коштів на реалізацію інвестиційних проектів можливо за умов: визначення економічної ефективності та соціального ефекту інвестиційних проектів; посилення контролю за дотриманням вимог щодо нормативного забезпечення об'єктів капітального будівництва, які фінансуються з бюджету; впровадження критеріїв відповідальності посадових осіб – головних розпорядників коштів за недотримання термінів освоєння капітальних вкладень; удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності та забезпечення на цій основі надійного захисту прав інвесторів, створення рівних умов для вітчизняних та іноземних інвесторів; підтримка екологічно безпечних інвестиційних проектів, що використовують сучасні ресурсо- та енергозберігаючі технології; стимулювання залучення приватних інвестицій та поєднання їх у межах конкретних інвестиційних проектів з бюджетними коштами з метою зростання інвестиційних ресурсів та підвищення рівня їх ефективності; першочергова реалізація високопродуктивних інвестиційних проектів з високим соціальним ефектом (створення додаткових робочих

місць, підвищення середньої заробітної плати, розвиток соціальної сфери області). Економіка країни включає цілий комплекс підприємств, що потребують інвестиційних вливань для забезпечення конкурентоспроможного рівня виробництва, особливо в аграрній сфері.

Список використаної літератури

1. Борейко І. П. Оцінка інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки / І. П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – №12. – С. 74 – 80.
2. Лупенко Ю. О. Фінансування інвестицій у сільськогосподарське виробництво / Ю. О. Лупенко, Є. І. Лупенко // Економіка АПК. – 2010. – №10. – С. 122 – 125.
3. Федорак В. І. Інвестиційне забезпечення технічного оновлення аграрних підприємств Прикарпаття / В. І. Федорак // Економіка АПК. – 2009. – №6. – С. 69 – 72.
4. Хвесик М. А. Стратегічні альтернативи інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу України / М. А. Хвесик // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С. 150 – 151.
5. Шибанін В. С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства (організаційно-економічні аспекти) / В. С. Шибанін. – К. : ННЦ ІАЕ. 2005. – 276 с.

References

1. Boreyko, I. P. (2009). Evaluation of the investment activity of the enterprises of the agricultural sector. *Ekonomika APC (Economic APC)*, 12, 74 – 80 (in Ukr.).
2. Lupenko, Yu. O. (2010). Funding for investments in agricultural production. *Ekonomika APC (Economic APC)*, 10, 122 – 125 (in Ukr.).
3. Fedorak, V. I. (2009). Investment security update technical agricultural enterprises Carpathians. *Ekonomika APC (Economic APC)*, 6, 69 – 72 (in Ukr.).
4. Hvesyk, M. A. (2011). Strategic alternative investment support innovation development of agriculture of Ukraine. *Ekonomika APC (Economic APC)*, 7, 150 – 151 (in Ukr.).
5. Shebanin, V. S. (2005). System upgrade and development of the material-resource potential of agriculture (organizational and economic aspects). Kyiv: NNTs IAE, 276 (in Ukr.).

VASILIEVA Lesja Mykolayivna.

doctor of sciences from state administration, professor of the Accounting, Audit, and Financial and Economic Security Management Chair
Dnepropetrovsk State Agrarian and Economic University

EVALUATION OF INVESTMENT MAINTENANCE OF THE AGRICULTURAL SECTOR.

Abstract. Introduction. *The process of building productive capacities requires an effective investment policy. However, in the future it remains an acute problem for the investment of production development, modernization and reconstruction of agricultural enterprises.*

Purpose. *The aim of this study is to assess the state of the investment activities of the agricultural sector of Ukraine and defining directions of its activation.*

Methods. *To achieve this goal we used the method: analytical and monographic - the study of literature, legislative or other legal acts; structural and functional - for the analysis of changes in the agricultural sector in the implementation of agrarian reform; statistical and economic - the collection, processing of statistical data, studies of the dynamics of economic parameters of development of the domestic agricultural sector.*

Results. *It assesses the state of the investment activity of the agrarian sector of Ukraine. The basic reasons for the decline in investment activity in the agricultural economy. Considered the criteria of attractiveness and the priority sectors of Ukrainian economy.*

Originality. *The directions of activation of investment activity on the basis of formation of the national, sectoral, regional and other investment programs and the conditions of increase of efficiency of use of budgetary funds for investment projects.*

Conclusion. *Growing investment activity will be achieved by focusing on the priorities of the agricultural sector, through the development of national, sectoral, regional and other investment programs.*

Keywords: *agriculture; investmen; investment; investment program; resources.*

Одержано редакцією 29.10.2015
Прийнято до публікації 10.11.2015